

סדר ברכת הנהנין היו

(ח) וכן הקרואים בבית בעל הבית לאכול מיני פירות אף על פי שמביאין להם כזה אחר זה אין צריך לברך אלא על הראשון ואף על פי שבשעת הברכה לא היו יודעים כמה יביאו להם כיון שדעתן על בעל הסעודה שיומנם אבל אם בא אליהם איש אחר שלא זימנוהו ואינו קובע עצמו עמהם אלא נכנס אצלם לפי שעה וכל אחר מהמסובין מושיט לו כוס או מיני פירות צריך לברך על כל אחד ואחד אם מושיטין לו אחר שכבר בירך על הכוס שלפניו ואפילו עדיין לא שתה כלו. ועכשיו שהמנהג הוא כן שמושיטין כוסות הרבה למו שנכנס למסיבה הקבועים לשתיה אין צריך לברך אלא על כוס הראשון¹:

(ט) אין מברכין שום ברכה אחרונה ואפילו ברכת המזון שמן התורה אלא כעוד שלא נתעכל המזון במעייו וכן אין ב' אכילות נפמרים בברכה א' אלא כשלא שהה בינתים שיעור שיתעכל המזון במעייו אבל אם שהה כל כך צריך לחזור ולברך וכן הרצוה לפטור ב' שתיות בברכה אחת ושהה בינתים כשיעור עיכול². וכמה שיעורו כל שאינו רעב מאתה אכילה הראשונה³ או שאינו צמא משהיה הראשונה:

פרק ו

בל האילות משיזיאו פרי אף על פי שהוא קטן מאד שם פרי עליו ומברכין עליו ברכתו הראויה לו הדינו בורא פרי העץ⁴ (חזן מויתים וענבים וחרובים⁵ שיש בהם חילוקי דינים

ולפי שאינם גדלים במדינתנו לא העתקנום) ובלבד שלא יהא מר או עפוש (בלומר זוע"ר) ביותר עד שאינו ראוי לאכילה אפילו על ידי הרחק שאו אין מברכין עליו כלל ואפילו אם מיתקן על ידי האור או דבר אחר אין שם פרי עליהם כלל ומברכים עליהם שהכל נהיה בדברו:

(ב) וכן שקדים המרים אין מברכים עליהם כשהם גדולים ואין ראוי לאכילה אפילו על ידי הרחק אבל אם מיתקן על ידי האור או דבר אחר מברכין עליהם בורא פרי העץ⁶:

(ג) גרעיני הפירות אם הם מתוקים וראוים לאכילה בכלל הפרי הם ושם פרי עליהם ומברכין עליהם בורא פרי העץ ואם הם מרים אינו מברך עליהם כלל ואף אם מיתקן על ידי האור או דבר אחר אינו מברך עליהם אלא שהכל נהיה בדברו:

(ד) קליפי הפירות כגון קליפי מרנצ"ן המרוקחים אינו מברך עליהם בורא פרי העץ שאינו עיקר הפרי שנטמעין האילן בשבילו ויש אומרים שגם קליפי הפירות נחשבים מכלל הפרי עצמו ומברכין עליהם בורא פרי העץ וספק ברכות להקל בדיעבד אבל לכתחילה מברכין עליהם בורא פרי האדמה ויצא לדברי הכל⁷:

(ה) מיני פירות גרועים הגדלים ביער כגון תפוחים קמנים ואגסים קמנים (שקורין בארץ) אף על פי שהם ראוים לאכילה אינן חשובים פרי ומברכים עליהם שהכל נהיה בדברו בין חיין בין מבושלים אבל אגוזים הגדלים ביער פירות חשובים הם ומברכין עליהם בורא פרי העץ⁸.

פרק ו

א וכו"ה בשוע"ר סי' רב ס"ד וש"נ

ב נתבאר דינם שם ס"ג.

ג וכו"ה בשוע"ר שם ס"ה וש"נ.

ד וכו"ה בשוע"ר סי' רב ס"ה וש"נ.

ה וכו"ה בשוע"ר סי' רב ס"ה וש"נ. וראה גם לקמן דפי"ו.

ו וכו"ה בשוע"ר סי' רג ס"ב וש"נ.

יג וכו"ה בשוע"ר שם תש"ג.

יד וכו"ה בשוע"ר סי' קפ"ג ס"ג וש"נ.

טו בשוע"ר שם כ' הדינו הוקא כשאכל כל צרכו, אבל

כשאכל מעט הביא ב' דיעות וס' ברכות הדקל. ועוד

כ' שם הדינו משעה שהתחיל לדוות רעב אע"פ שלא

נתעכל לגמרי.

תשר

סדר ברכת הנהנין ו

ובן עשבי השרה שאינן נורעין הואיל והם גרועים מצד עצמן יש אומרים שמכרכין עליהם שהכל. והארי"ל היה נוהג לברך בורא פרי האדמה על הגדלים בארץ ובורא פרי העץ על הגדלים כאלו אפילו הם מינים גרועים כעשבים ודומיהם:

(א) וסימן לידע איהו פרי העץ ואיהו פרי האדמה בעצים הנמוכים כמיני סנה וכיוצא בו. יש אומרים שכל עץ העושה פירות משנה לשנה אף אם בחורף כלה כל העץ שלמעלה מהקרקע העיקר והענפים ולא נשאר אלא השרש בארץ שחוזר ומצמיח העיקר וענפיו ועליו ופירותיו בשנה השניה הרי זה אילן גמור ומכרכין על פירותיו בורא פרי העץ. ויש חולקים בזה ואומרים שמאחר שכלה כל העיקר בחורף וחוזר וצומח משרשו נקרא פרי האדמה לענין ברכה. ויש אומרים שאפילו העיקר נשאר קיים כל החורף רק שענפיו נשרים בחורף והזורים וצומחים בקיץ מהעיקר ומוציאין עליו ופירותו אילן פירותיו חשובים לברך עליהם בורא פרי העץ. ויש לחוש לדבריהם לכתחלה לברך בורא פרי האדמה ואם בידך בורא פרי העץ אף על פירות עץ שכלה כל העיקר וענפיו בחורף ולא נשאר אלא השרש יצא כדעבד¹:

(ב) וכל זה כשחוזרים וצומחים ענפים מהעיקר והענפים הם שמוציאים עליו ופירות ולא העיקר שהוא קשה אבל מיני עצים רכין שהעליו והפירות יוצאין מהעיקר עצמו אינו נקרא אילן כלל לדברי הכל לענין ברכת בורא פרי העץ. ואף שנקרא אילן לענין ברכת בורא עצי בשמים על ריחו וכמו שיתבאר בפ"א² וכמו שנקרא אילן לענין בלאי הכרם³. ואף אם אינו כלה כלל בחורף אלא כל העיקר נשאר קיים כל החורף וחוזר ומתלחח ומוציא עליו ופירותו בשנה השנית מכרכין עליהם בורא פרי האדמה כגון מיני תותים⁴ שקורין במדינתנו מאלונע"ם אבל מיני תותים הגדלים כאלו גמור אם הם פירות תותים כגון מין שקורין בפולין יאגידעס השחורים⁵ מכרכין עליהם בורא פרי העץ:

(ג) ואותן תותים אדומים הנמצאים בעשבים בתמו יש מהם מין הנמצא בחורף ואין בהם אלא שרף בעלמא כנוס בתוך החרצנים ומוציאין אותן וזוקקין אותם מכרכים עליהם שהכל נהיה כדברו⁶ כ"ן מין פירות שיתבאר בפ"ז⁷:

(ד) וכן המוצין המשקה הבלוע לברו ולא גוף הפרי מכל הפירות⁸ חוץ מענבים שהמוציא

ז וכלה בשע"ר סי' רד ס"ה וע"ג.

ח בשע"ר רס"ו רג הביא רק דעה האנצניית דלסקון.

ט ברכות מ, סעי'א לפירוש הרא"ש שם פ"ו סי' כג. מור

כשה דר"ל. למוש ס"א"ב. ב"ה ברעת הרא"ש. וראה ח"ו

צמח צדק יג שפירש כן ברעת מר"ם מרומנובורג שכמרכי

ברכות רמ"ו קלא.

י ברכות שם, לפירוש הגאונים (אנצ"ג שם – הרש"ב).

יא ברכות שם, לפירוש רמ"א סי' כ"ב. למוש סי"ג וכדועה

זו פסק בשע"ר סי' רג ס"א.

יב ברכות שם, לפירוש שם ד"ה גנוא (ראה ערך ערך גו

האחרון). רמב"א הל' ברכות פ"א סי' ט (ראה בשו"ג

למהורה החת"ם שם הערה 5 והערה 11). ולגירסת אור

וינוע הל' ברכות סי' קנב. ראה ח"ו הצמח צדק יג, ד. כד

השלקן סי' סב ס"ג. שם הגדלים ותורת מנחם. חרכי

החיים (ברכת בפ"א ובהע"ע ס"ק א). "חמודיע" שנה שניה

מס' 22. דבר אבות (חלק ביורוי הלכה) רף ג ואילך.

כרכה מצוין חו"ה סי' כד.

יג ראה גם ח"ו צמח צדק קנב, ב סכ"ג.

יג תוספתא בלאום פ"ג ד"ג, לפירוש הרא"ש ברכות פ"ו

סכ"ג. וירושלמי בלאום ספ"ה, לפירוש רשב"ם (מנחם)

בתום) ברכות מ, א ד"ה איתיה. וראה ח"ו הצמח צדק יג.

כדי השלקן סי' נטס ס"ג. שו"ת ברכה מצנין שם.

יד הלכה ב.

טו וירושלמי בלאום פ"ה ד"ג תום) ברכות שם. מור ושוע"ע

יז"ה סי' רצו ספ"ו. שפ"ה מקובצת ברכות מ, א ד"ה

טזאן תנא. וראה גם רשב"א ברכות מג, א ד"ה מיתבי, שרין

כלאו הכרם הדיעה לדין ברכת הריח לענין זה. וראה תהלה

לדרו סי' רג ס"ב. בדברי מנחם יז, ג. כבוד לפרו"ר ברה"ג

ע" 175.

טז ובשע"ר סי' רג ס"א כתב בתותים הגדלים כגנה

(שכלו עציו והזורים וצומחים משרשי) מכרכים בורא

פרי האדמה.

יז וכלה בשע"ר סי' רג ס"ב וש"ג.

יח וכלה בשע"ר סי' רג ס"ג וש"ג.

יט הלכה זא.

כ ראה שע"ר סי' רב ס"ב וש"ג.

אפילו היין לבדו הבלוע בתוכם מברך בורא פרי העין אבל על רבש תמרים בין על הבלוע בין על חוב מהם מברך שהכל נהיה בדברו לפי שכל משקה היוצא מהפירות אין שם פרי עליו חוץ מהיוצא מהויתים וענבים⁸⁰ רק שהשמן היוצא מויתים אינו ראוי לאכילה בלי תערובות ואין מברכין עליו כלל בלי תערובות כמו"ש בפ"ז⁸¹:

(י) כל הפירות בין פירות העין בין פירות האדמה שטובים היין ומבושלים מברכין עליהם ברכתם בין חוץ בין מבושלים ואפילו אם דרך אכילתם היא כשהם חיים מפני שאין דרך רוב העולם לבלשם לא נשתנית ברכתם בשביל שבלשם שמכין שהגיעו לכלל פרי כשהם חיים אין הבישול מכטל תורת פרי מהם. והוא שלא נשתנה מעמם לגרועותא מהמת הבישול שטובים מבושלים כמו חוץ אבל אם הם טובים חוץ יותר ממבושלים כיון שעל די הבישול נשתנה לגרועותא מברכים עליהם שהכל כשהם מבושלים⁸².

ואם חזר ומנגם כרבש ונשתבחו מברך ברכה המיוחדת להם בורא פרי האדמה או בורא פרי העין⁸³ ואין צריך לומר אם מתחלה ננגם כרבש או בשלם עם כשר⁸⁴ ונשתבחו או שלא נגדעו על כל פנים מבעודם חוץ חרי הרבש או מעם ושומן הבשר טפל אליהם ונפטר בברכתם (רק הבשר שבעין אינו טפל וצריך לברך עליו שהכל נהיה בדברו⁸⁵):

(יא) אבל פירות שדרך אכילתם היא לאכלם מבושלים מפני שהן טובים מבושלים יותר מחוץ אף על פי שהם טובים וראויים לאכילה גם כשהן חיים רק שאין רגילין רוב בני אדם לאכול חוץ אלא לבלשן תחלה מהמת שהם טובים יותר כשהם מבושלים מברכין עליהם כשהן חיים שהכל נהיה בדברו ולאחר הבישול מברכין ברכתם הראויה להם⁸⁶ כיון מיני לפנות שקורין (ריב"ן ומערי"ן) שדרך אכילתם היא לאכלם מבושלים מברך עליהם בורא פרי האדמה כשהם מבושלים אבל כשהן חיים מברך עליהם שהכל נהיה בדברו⁸⁷:

(יב) אבל אם דרך רוב בני אדם לאכלם גם כשהן חיים⁸⁸ כמו מיני ירקות וקטניות אפילו טובים מבושלים יותר מחוץ מברך עליהם בורא פרי האדמה בין חיים בין מבושלים ואפילו מיני ירקות שאין דרך רוב בני אדם לאכלם חיים אלא עם פת או דבר אחר כגון בצלים וכיוצא בהם מברך עליהם בורא פרי האדמה כשהן חיים⁸⁹.

אבל בצלים מבושלים מברך עליהם שהכל נהיה בדברו כיון שמתקלקלן כשמבשלין אותם בפני עצמם ואפילו נתבשלו עם בשר ונשתבחו לפי שהבשר או התבשיל שמשבחין הוא העיקר הואיל ובישולם עם בשר ותבשיל הוא כדי שיתנו הם טעמן בכשר ותבשיל ולא הבשר והתבשיל בהם⁹⁰:

(יג) קטניות יבשים כשהן חיים מברך עליהם שהכל שאין זו דרך אכילתן אבל בעודם רטובים מברך בורא פרי האדמה גם על השרביטין הראוין לאכילה. כמה דברים אמורים בשל גנות שהם נורעים על דעת לאוכלם חיים אבל הנורעים בשדות דרכם להניחם עד שיתייבשו ולאכלם מבושלים לפיכך כשהם חיים מברכין עליהם שהכל⁹¹:

מז וכו' בשוע"ר סי' רב סמ"ז וש"נ.
 נח וכו' בשוע"ר סי' ה' ס"ג וש"נ.
 נט וכו' בשוע"ר סי' רב סמ"ז וש"נ.
 ל וכו' בשוע"ר סי' ה' ס"א וש"נ.
 לא וכו' בשוע"ר סי' ה' ס"ב וש"נ.
 לב וכו' בשוע"ר סי' ה' ס"ד וש"נ.

כא שוע"ר שם ריש סי' וש"נ.
 כב והלכה יא.
 כג וכו' בשוע"ר סי' רב סמ"ז וש"נ.
 כד כולקמן ה"ד וש"נ.
 כה וראה ח"י צמח צדק פ"ג.
 כו וראה באור מרי בה"ג ע' 182.

(יד) אגוז גמור הראוי לאכילה חי שטנגנו כרבש אפילו בישלו במים קודם המיזוג ונשתנה מעמרו לגרעינותא וברכתו או שהכל נודה בדברו אף על פי כן כשהורו ונתקן על ידי המיזוג חוזר לברכתו שהיא בורא פרי העץ ואף שהתיקן זה הוא על ידי הרבש מכל מקום האגוז חשוב עיקר והרבש מפל אליו לתקנו ולהכשירו וכן בכל מיני פירות מוקוחים בין פירות האילן בין פירות הארץ ואפילו פירות שאין ראויין לאכילה כלל בלא מיזוג כרבש כגון ורדים שקורין (רויזין) וכיוצא בהם אין הרבש עיקר אלא מפל שהרי אינו בא אלא להכשיר הפרי לאכילה והרי זה כפרי שאין דרכו להאכל חי אלא מבושל שמברכין עליו ברכת בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה לפי שעל דעת כן נוטעים אותו ולא ברכת הגתו שנתבשל בהם והכשירוהו לאכילה.¹²

ומכל מקום ברכת הורדים בורא פרי האדמה לפי שהן פרחים ולא עיקר הפרי.¹³

(טו) אבל המטגן אגוז בעודו רך ומר¹⁴ מברך שהכל לפי שאין נוטעים האגוז אלא על דעת לאכול כגמור הפרי ולא קודם לכן שלא להפסידו ולהסירו מהאילן קודם שיגמר גידולו אבל קליפת הפרי שמטנגה עד שנגעשת ראויה לאכילה מברך בורא פרי האדמה לפי שעל דעת כן נוטעים גם כן לאכול הקליפה על ידי מיזוג לאחר שיגמר הפרי אלא לפי שכיון שאינו עיקר הפרי שעל דעת כן נוטעים האילן אינו חשוב כל כך לברך עליו בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה כמו שנתבאר.¹⁵

(טז) צוקער אף על פי שנגעשה מקנים המתוקים מברכים עליו שהכל¹⁶:

(יז) צנזן מברכין עליו בורא פרי האדמה אף על פי שסופו להקשות.¹⁷

(יח) פלפלין בעולם רטובים שהן ראויין לאכילה יש אומרים שמברך עליהם בורא פרי העץ כיון שהם גדלים באילן ויש אומרים שמברכין עליהם בורא פרי האדמה הואיל ועיקר נגיעתם הוא על דעת שתיבישו ויאכלו רובן שחוקים [כ]תבלין ואינן נאכלים בפני עצמן אלא מיעומם לפעמים וספק ברכתו להקל בדיעבר אבל לכתחילה יברך בורא פרי האדמה לצאת לדברי הכל¹⁸:

(יט) אבל פלפלין יבשים ונגביל שקורין (אינגבער) יבש וכן הצפורן שקורין (נגעליך) וכל כיוצא באלו שאינן נאכלין ביובש אלא על ידי תערובת אין מברכין עליהם כלום כשאוכל בפני עצמן שאין זו אכילה של הנאה לברך עליהם ברכת הנהנין אבל עץ של קנמון שקורין (צימירנד) רגילים לאכול ביובש ומברכים עליו בורא פרי האדמה כי הוא גדל על הארץ כמו קנים¹⁹:

(כ) וכן אגוז (שקורין מושקאט נוס) רגילים לאכול גם כן ביובש ומברכין עליו בורא פרי העץ ומי שיש לו שישלול ונותן המושקאט לתוך השכר כדי שיעצור אם אינו צמא ואינו שותה אלא לרפואה המושקאט עיקר והשכר מפל ומברך בורא פרי העץ ואם הוא צמא או תאב לשתות השכר גם בלא רפואה אף על פי שנותן המושקאט לתוכו לרפואה

לג וכו' בשוער סי' רב ס"ח וש"נ.
לד וכו' בשוער סי' רב ס"ז וש"נ.
לה וכו' בשוער סי' רב ס"ד וס"ח וש"נ.
לו לעיל ספק ה.

לז וכו' בשוער סי' רב ס"ב וש"נ.
לח וכו' בשוער סי' רב ס"ז וש"נ.
לט וכו' בשוער סי' רב ס"א וש"נ.
מ וכו' בשוער סי' רב ס"ב וש"נ.

סדר ברכת הנהנין וז'

תשו

השכר עיקר ומברך עליו שהכל ופטר את המושקאט הואיל ובלעית המושקאט הוא על ידי השכר ובלערו לא היה בולעו^מ:

(בא) ונגביל בעודו רמזב שהוא ראוי לאכילה מברכין עליו בורא פרי האדמה ולא בורא פרי העין לפי שאינו עיקר הפרי כי הוא שורש תחת הקרקע^מ וכן ונגביל יבש שעשה ממנו מרקחת מברכין עליו בורא פרי האדמה וכן בפלפלים יבשים שאף שנעשו ראויים לאכילה על ידי הרבש אין הרבש חשוב עיקר אלא מפל שהרי הוא בא להכשירים ולתקנם וכן בשמים שחוקים ומעורבים עם צוקער כמו שרגילים לכתוש ונגביל יבש ולערבו עם צוקער שקורין (מאגן פולווער) אף שאינן ראויים לאכילה כלל בפני עצמם אין הצוקער חשוב עיקר אלא מפל כיון שהוא בא להכשירים ולתקנם^מ:

(בב) כמה דברים אמורים במיני בשמים ותבלין שדרכם להאכל על ידי מינן דרבש או על ידי תערובת צוקער או דבר אחר שהן חשובין עיקר כגון ונגביל ופלפלין וצפורן וכיוצא בהם אבל מיני בשמים ותבלין שאין דרכם להאכל אלא כשמתבלין בהם התבשיל ואז התבשיל הוא עיקר ואין האכילה נקראת על שם התבלין כלל וכאילו אינן עומדים לאכילה כלל כגון ציטווער וכיוצא בו אין שם פרי עליו ואף אם תיקנו והכשירו לאכילה כמות שהוא כמו שרגילין שצולין ציטווער ואוכלין לרפואה אין מברכין עליו אלא שהכל כיון שאין נומעין אותו על דעת לאכלו כלל אלא על דעת ליתנו כתבשיל ואין צריך לומר אם מנגנו דרבש או שעירבו עם צוקער^מ.

וכן השבת (שקורין עני"ס) והבמון (שקורין קימ"ל) הואיל ואין דרכם לאכול אלא להגנם כתבשיל למעם כלבר לפיכך אף כשבשלים בפני עצמם או אכלם חיין אינו מברך עליהם אלא שהכל נהיה בדברו^מ אבל כשצולין ונגביל לרפואה מברכין עליו בורא פרי האדמה כיון שנעשה ראוי לאכילה על ידי זה^מ:

פרק ז

על כל דבר שאין גדולו מן הארץ כגון כשר בהמה היה ועוף דגים וחלב וביניהם וכיצים מים ומלא ודבש מברכים שהכל נהיה בדברו. וכן כמרחין ופטירות (שקורין שוועמלדך) אף שגדולם מן הארץ שמלחוחות הארץ הם גדלים על העצים ועל הכלים כיון שאין יניקתם מן הארץ אלא מן האויר אינם נקראים פרי האדמה ומברכין עליהם שהכל נהיה בדברו^מ:

(ב) וכן כל דבר שנשתנה לקלקול נשתנה ברכתו המיוחדת לו ומברכים עליו ברכה הכוללת שהוא שהכל נהיה בדברו כגון הפת שעיופשה ותבשיל שנשתנה צורתו ונתקלקל מעט אבל אם נתקלקל לגמרי עד שאינו ראוי לאכילה כלל אמילו על ידי הדחק אין מברכין עליו כלל וכן בפת שעיופשה^ג.

וכן יין שהחמיץ עד שבני אדם נמנעים לשתותו מפני חמיצותו מברכין עליו שהכל נהיה

מא וכו' בשוע"ר סי' רג סכ"ג וש"נ.

מב וכו' בשוע"ר סי' רג ס"ד וש"נ.

מג וכו' בשוע"ר סי' רג ס"ה וש"נ.

מד וכו' בשוע"ר סי' רג ס"ו וש"נ.

מז וכו' בשוע"ר סי' רד ס"א וש"נ.
ב וכו' בשוע"ר שם ס"ב וש"נ.

מה וכו' בשוע"ר סי' רד ס"ב וש"נ.